

Kiáltvány az új kor új operájának megszületéséért
A „Bartók+” Miskolci Operafesztivál Művészeti Kiáltványa

Széles tömegeket megszólítani képes mai népopera nélkül az operajátszás múzeumává, társadalmi támogatottság híján rétegműfajjá szűkül. A rendezői operajátszás késleltette a műfaj lassú elsorvadásának folyamatát, de ez ma már nem elegendő. Az opera megújításában és megmentésében most a zeneszerzőkön a sor! Világ Zeneszerzői! Hozzátok létre azt a radikálisan új operaműfajt, amely egyesíti a mai musicalek népszerűségét a komolyzene iránt támasztott legmagasabb esztétikai-minőségi elvárásokkal és ezzel Mozart, Verdi és Puccini szellemiségéhez tér vissza!

A „Bartók+” Miskolci Operafesztivál kiáltványának függeléke
Ajánlások

Bevezetés

Az alkotóművészet alapvetése az alkotói fantázia szabad szárnyalása. Az alábbiakban körvonalazzuk egy új operaműfaj lehetséges jellemzőit. Arra keressük a választ, milyen szakmai kritériumok mentén nemesedhet egy vállaltan népszerűsége törekvő mű komolyzenei alkotássá. Mindezt szigorúan csak ajánlásként fogalmazzuk meg. Nyitottan fogadjuk azt a szerzői magatartást, amely a probléma megoldására más utat mutat.

Az operai műfaj megújításának igénye nem gyökér nélküli próbálkozás. Az elmúlt száz évben számos hasonló szellemiségű zenés színházi irányzat látott napvilágot. A teljesség igénye nélkül: Honegger, Orff, Korngold, Gershwin, Kurt Weil, Menotti, Bernstein, Sondheim munkássága, Sztravinszkij, Prokofjev és Sosztakovics művei, valamint a filmművészet legjobbjai az új népopera – legmagasabb komolyzenei körökben is elfogadott – csíráinak tekinthetők.

A „Bartók+” Miskolci Operafesztivál kiáltványa a mai népopera létrehozására buzdít, mert hiányolja azt az opera-műfajok sokszínű palettájáról. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy ne becsülné nagyra a nemzetközi opera-szcéna megújítására tett kísérleteket, a korábban keletkezett műveket, vagy a progresszív kortárs operaművészetet.

1. Az emberi hang:

Az opera legfőbb ismérve, hogy magát az emberi hangot művészi kifejezőeszközként használja. Nem elég tehát kifejezően énekelni, hanem az adott voce színének (= fizikai adottságainak, felhangrendszerének) is esztétikai minőséget kell magában hordoznia. Erre legalkalmasabb a klasszikus bel canto technikával képzett emberi

hang, de színesítésként más technikák is alkalmazhatók, ha a fenti kritériumnak megfelelnek. Azaz különleges minőségükkel művészi tartalom közvetítésére képesek.

Az opera műfajban írt művek számítanak az emberi hang önmagában is létező, primer kifejezőerejére. Ennek megfelelően az énekszólámok lehetnek könnyebbek, nehezebbek, vagy éppen bravúrosak, de szerkesztésük antropomorf gondolkodásra vall.

2. A zene:

Általános komolyzenei elvárás a megfelelő szintű szerkesztettség, kompozíciós építkezés, hozzáadott művészi értéket képviselő hangszerelés. Az opera esetében a dramaturgia és a zenedramaturgia egész tudományágai támasztanak további követelményeket. Jobbító szándékkal hívjuk föl a szerzők figyelmét, hogy sok kortárs opera éppen ezen a ponton bukik el. A dramaturgiát – úgy is, mint az emberi pszichére, idegrendszerre, zsigerekre ható hatásmechanizmusokkal foglalkozó tudományt – megfelelő súllyal kell kezelni. Ösztönösen bár, de ezt tette Mozart is.

A zenekari szólámok, és azok összessége egyaránt a művészi-drámai kifejezés hordozói. Aláfestő, kommentáló, vagy jellegtelen kísérő szerepet ritkán, vagy egyáltalán nem töltenek be.

3. A szöveg:

A zene-szöveg-cselekmény hármas egysége tudatos dramaturgiai szerkesztést feltételez. A próza használható mint kifejezőeszköz. A mű elejétől a végéig egy zenei-szerkezeti ív legyen, melybe szervesen illeszkednek az esetleges prózai elemek.

4. A stílusok:

A barokktól kezdve valamennyi operaszerző idézte, sőt, szervesen használta korának zenei stílusait, ritmusait, táncait. Mozart a kor szórakoztató zenéjéből alkotta meg a komolyzene-irodalom egyik legkiemelkedőbb életművét. Ennek kulcsa, hogy a „könnyűzenét” minden pillanatban megkérdőjelezhetetlen jogosultsággal tudta a drámai kifejezés szolgálatába állítani.

5. Elektronika:

Az nagy elődök mindig bátran nyúltak egy-egy új hangszerhez, a kor „könnyűzenei” vagy népi hangszereihez. Jól tudjuk: Mozart életművében nyert komolyzenei polgárjogot a klarinét. Kézenfekvő, ha a minél szélsőségesebb drámai kifejezőmódokat kereső operaműfaj használja a ma (tegnap) hangszereit, a különböző elektromos gitárokat és a szintetikus hangeffekteket. Nem tartjuk viszont szerencsésnek a szintetizátort klasszikus hangszerek *helyettesítésére* használni.

Az elektromos hangszerek használata fölveti az előadás elektronikus hangosításának a kérdését. Állásfoglalásunk szerint az új műfajban a hangosítás elképzelhető. Fontos azonban, hogy nem szolgálhatja a megfelelő énekhang hiányának palástolását. Az emberi hanggal kapcsolatban megfogalmazott elveket érvényre kell juttatni akkor is, ha az előadás során hangosítást alkalmazunk.

A kompozíciós munka hangszerelési fázisában művészi döntést kell hozni arról, hogy a mű egésze, vagy egyes részei teljes vagy részleges hangosításra szorulnak-e.

6. Mai drámaiság:

Mozart korában a szűk szeptim maga az ördög volt, Verdinél is rendkívül erős drámai hatás. Mozart ördögi tempói, Verdi lapidáris ritmusai, hangszerelési effektjei vállaltan hatni akartak a hallgató intellektusa mellett a zsigereire is. A feladat most: megkeresni azokat a kortárs művészi kifejezőeszközöket, melyek a mai befogadó ingerküszöbét ismerve érnek el hasonló hatást. Intellektuálist és zsigerit is.

7. Esztétikai állásfoglalás:

A széles tömegek számára elfogadhatatlan kortárs zene sokat hangoztatott filozófiai kiindulópontja: a világ ma szörnyű, ezt kell kifejezni. A világot minden korban sokan látták szörnyűnek. Mindig voltak borzalmak, és mindig is vannak szépségek.

A széles tömegek megszólítására alkalmas kortárs zene kiinduló filozófiája inkább ez lehetne: a befogadó a művésztől éppen azt a segítséget várja, amivel az élet mindennapi nehézségein fölülelkedhet. Szívesen szembesülünk a drámával, de mindannyian szeretjük, ha legalább a zenében dereng valami a megoldásból.

Kesselyák Gergely
karmester,
a Miskolci Operafesztivál igazgatója